

31.01.2025

LOs innspill til ekspertgruppen for virkemidler for å fremme sirkulære aktiviteter

1. *Reparasjoner – hvordan øke omfanget?*
 - a. *Det har kommet mange innspill om behovet for økt levetid og økt omfang av reparasjoner. Hvordan kan virkemidler innrettes?*

I Norge lønner vedlikehold og reparasjoner seg ofte ikke privatøkonomisk. I omstillingen til en sirkulær økonomi er det avgjørende å øke omfanget av reparasjoner, og dermed øke levetiden til de produktene som allerede er produsert og som eksisterer i kretsløpet.

Virkemidler som stimulerer til økt omfang av reparasjoner kan inkludere:

- a. Virkemidler som fremmer nye forretningsmodeller: utleie av tjenester istedenfor salg av produkter.
- b. Krav til at produkter skal være mulig å reparere, og ha enkle, standardiserte deler som er lett tilgjengelige.
- c. Vurdere kutt eller reduksjon av moms og avgifter på reparasjonstjenester, inkludert moms på verkstedtimer.
- d. Panteløsninger på flere produkttyper som stimulerer til innlevering av ødelagte produkter.
- e. Styrking av forbrukerrettigheter i forhold til garantiordninger, ved blant annet å øke garantitiden på utvalgte produkter.

Det er avgjørende å sikre tilstrekkelig med, og riktig kompetanse for å øke omfanget av reparasjoner i Norge.

Mange av arbeidsplassene som vil etableres i en slik omstilling vil være avhengige av fagarbeidere med yrkesfaglig kompetanse. Yrkeskoler vil derfor kunne bli viktige utdanningshuber for sirkulærøkonomi. Bransjeprogrammer vil være et viktig virkemiddel for å sikre oppdatert kunnskap om sirkulærøkonomi og reparasjon til arbeidstakere i ulike sektorer.

Reparasjon av blant annet møbler, tekstiler, og elektronikk kan være viktige arbeidstreningstiltak. For LO er det viktig at det sikres gode etter- og videreutdanningstilbud for arbeidstakere for å tilpasse seg endrede reparasjonsbehov i omstillingen til en mer sirkulær økonomi.

Den enkeltes kompetanse knyttet til kvalitet- og materialeforståelse, og reparasjon av ulike produkter bør også styrkes i hele befolkningen, gjennom grunnskoleopplæringen og informasjonskampanjer.

For relevante produkttyper bør det vurderes om det bør stilles krav til at det skal være mulig for forbrukere selv å reparere sitt produkt, gjennom enkle og standardiserte produktdesign.

2. Mindre avfall og økt materialgjenvinning – potensial og tiltak

- a. Noen sektorer produserer mye avfall til sluttbehandling, mens det i andre sektorer er potensial for økt gjenvinning eller ombruk av avfall og sidestrømmer. Hvordan innrette virkemidler som løser ulike problemer i ulike sektorer?*

Omstillingen til en sirkulær økonomi har svært ulik betydning for ulike bransjer og sektorer i forhold til hvilke barrierer og muligheter som eksisterer i omstillingen.

I en omstilling til sirkulærøkonomi i privat sektor vil risikoavlastning, lån eller tilskudd gjennom virkemiddelapparatet være viktig.

Profittmarginene i brukthandelen er ofte betydelig lavere enn i de delene av handelen som importerer billige nyproduserte varer. I denne sammenhengen kan et tiltak som å vurdere å redusere eller fjerne moms på salg av brukte varer kunne bidra til at det vil bli mer lønnsomt å selge brukt. Det kan igjen føre til at flere aktører etablerer seg i brukthandelen og skalerer konkurransedyktige sirkulære forretningsmodeller.

I andre sammenhenger vil det være nødvendig med større investeringer i utbygging av offentlig infrastruktur. Dette kan for eksempel gjelde statlig finansiering til utbygging av moderne renovasjonsanlegg, eller å sikre bedre lagringskapasitet og -systemer for materialer gjennom kommunale mottak og lagerhaller.

Virkemidler som stimulerer til mer samarbeid på tvers av sektorer og mellom aktører i hele leverandørkjeder for best mulig ressursutnyttelse er viktig. Dette gjelder både i utviklingen av industriklynger, og i bransjer med lange, kompliserte eller uoversiktlige leverandørkjeder.

Virkemiddelapparatet må i hovedsak fremme tiltak i omstillingen til en sirkulærøkonomi som handler om forlenget bruk, ombruk og materialgjenvinning. Dette må reflekteres i virkemiddelapparatets prioriteringer, og gjelde for alle sektorer i økonomien.

3. *Hvordan få til systemskifter?*

- a. En overgang til en sirkulær økonomi vil gjerne kreve et systemskifte i flere sektorer av økonomien. Hva kan myndighetene gjøre, utover virkemidler som øker kostnadene ved tradisjonelle («lineære») forretningsmodeller?*

Systematisk tilnærming til omstilling til sirkulærøkonomi:

Å etablere en lignende systematisk tilnærming som har blitt gjort på klimafeltet vil være nyttig også for omstillingen til sirkulærøkonomi i Norge. LO mener at et av de viktigste virkemidlene for å stimulere til omstilling er å sette tydelige overordnede og politiske mål for sirkulærøkonomi i Norge.

Deretter bør nåsituasjonen kartlegges. Det må gjennomføres nasjonale og regionale verdistrømsanalyser, og alle eksisterende deponier, industriområder og ressursstrømmer bør kartlegges for å kunne vurdere hva som kan gjenbrukes eller benyttes som innsatsfaktor i ny produksjon.

Basert på analyser og kartlegging av ressursstrømmer, bør det etableres anlegg for avansert utnyttelse av ulike typer ressurser, industrielle installasjoner, vrakede skip og farlig avfall, med høy grad av gjenbruk og resirkulering.

Utover disse målene må det skisseres tydelige strukturer for beslutningstaking og implementering av målene, samt hvordan berørte grupper i samfunnet, som partene i arbeidslivet, skal involveres. Dette er avgjørende for å sikre bred demokratisk forankring for omstillingen til en sirkulær økonomi.

Tett samarbeid med EU, rask implementering av EUs regelverk for sirkulærøkonomi

EUs sirkulærøkonomi-pakke definerer allerede i stor grad innretningen og takten på systemskiftet til sirkulærøkonomi i Europa. For LO er det viktig at norske myndigheter setter av tilstrekkelige ressurser til å følge regelverksutviklingen i EU knyttet til sirkulærøkonomi, også til å gi innspill til utformingen av regelverket, og til å forberede gjennomføring i norsk rett. EUs ambisiøse sirkulærøkonomi-pakke sikrer allerede et godt grunnlag for et systemskifte mot en mer sirkulær økonomi i Europa.

Samtidig er arbeidslivsdimensjonen i EUs regelverk-pakke for sirkulærøkonomi skuffende fraværende. LO forventer at Norges nasjonale satsning for sirkulær økonomi er mer systematisk og inkluderende i sin tilnærming til arbeidslivet og arbeidstakere i omstillingen til sirkulærøkonomi, og i implementeringen av EUs regelverk.

Sikre tilstrekkelig med, og riktig kompetanse

For å få til et systemskifte til sirkulærøkonomi vil vi være helt avhengige av tilstrekkelig med kompetanse.

Vi har ikke en overordnet oversikt over kompetansebehovet for omstilling til sirkulærøkonomi, men det er rimelig å anta at mange av arbeidsplassene innenfor sirkulærøkonomi vil kreve ulike former for yrkesfaglig kompetanse.

Det er et stort potensial for arbeidsplasser og verdiskaping i en sirkulær økonomi. Kompetanse for sirkulærøkonomi må inn på alle nivåer i ulike utdanningsforløp, fra grunnskolen og VGS, og videre inn i læreplanene i alle typer fagbrev og i høyere utdanning.

For å motivere særlig de mest sårbare og lavest lønnede arbeidstakerne til videre- og etterutdanning, så er det avgjørende å sikre gratisprinsippet innenfor disse utdanningsforløpene. Kortere utdanningsmoduler som kan kombineres med arbeid, og digitalisering av tilbudene er viktig, slik at de også er tilgjengelig for deltagelse uansett hvor i landet man bor.

Å sikre etter- og videreutdanning til arbeidstakere i alle bransjer og næringer som skal omstilles til en sirkulær økonomi omfatter:

1. økonomisk støtte
2. utvikling av relevante kurs og utdanningsløp i samarbeid med partene i arbeidslivet
3. sterkere rettigheter til både utdanningspermisjon og inntektssikring for arbeidstakere.

Fagskolene, universitetene, høyskolene og studieforbundene må styrkes for å møte kompetansebehovet til framtidens næringer.

Bransjeprogrammene er også viktige virkemidler for å sikre kompetanse til omstillingen for sirkulærøkonomi. I dag er det flere moduler for etter- og videreutdanning for sirkulærøkonomi innen ulike bransjer, som for handelen, avfallsbransjen og for industrien.

5. Åpne innspill og spørsmål fra referansegruppen: Rettferdighet, fordelingsmessige effekter og partssamarbeid

I 2024 utførte LO en undersøkelse med i overkant av 1000 av våre tillitsvalgte om deres erfaringer med, og holdninger til grønn omstilling.¹

Nær to av tre tillitsvalgte, 64%, svarte at de er helt eller ganske enige i at de er bekymret for om det grønne skiftet blir sosialt rettferdig. Kun 8% av de tillitsvalgte er helt eller ganske enig i påstanden om at det grønne skiftet kan bidra til å redusere ulikheter i samfunnet.

For å få til et systemskifte for sirkulærøkonomi, så er vi avhengige av bred, folkelig støtte. Da må vi ha et kunnskapsgrunnlag for hvilke fordelingsmessige effekter og sosiale konsekvenser ulike tiltak for omstilling til sirkulærøkonomi kan få.

Hvis det blir høyere krav til produkters kvalitet, i tillegg til en sammensetning av ulike skatter og avgifter på nyproduserte produkter og jomfruelige ressurser, vil store deler av disse økte kostnadene legges over på forbrukere og husholdninger. Da er det viktig med tiltak som kompenserer for fordelingsmessige uheldige effekter, og sørger for at omstillingen til en sirkulærøkonomi bidrar til å skape gode liv – og likevel oppleves positivt – for folk flest.

Kompenserende virkemidler som kan utredes i denne sammenhengen kan for eksempel inkludere tiltak som reduserer kostnadene knyttet til å handle brukt, som å vurdere å fjerne eller redusere MVA på brukte produkter og reparasjon. Det kan også være å bidra med støtte til utbygging av offentlige lånesentraler, utvidede biblioteker og kommunale gjenbrukshaller.

Omstillingene vil bli omfattende innen mange sektorer, og påvirke arbeidstakeres arbeidshverdag. Å legge vekt på partssamarbeidet med lov- og avtaleverk for medbestemmelse ved omstillinger kan både bidra til at viktig kompetanse utnyttes, at omstillingen oppfattes som rettferdig, og skape omstillingsvilje.

LO forventer at partssamarbeidet blir tatt i bruk på alle nivåer der hvor klima- og miljøpolitikken vil føre til omstillinger i arbeidslivet. Det inkluderer også i omstillingen til en mer sirkulær økonomi.

¹ <https://www.fafo.no/images/pub/10408.pdf>